

ΚΡΙΤΙΚΗ

Της **ΛΙΝΑΣ ΠΑΝΤΑΛΕΩΝ**

Σωτήρια διαθήκη

ΣΩΤΗΡΗΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
Ουρανός απ' άλλους τόπους
εκδ. Πατάκη, σελ. 586

«**Α**υτό θυμιούμαι κάμποσες φορές και μνείσκω αἰπνωτῶν». Η αφηγήτρια θυμάται το χωριό της, την Πόβλα Θεσπρωτίας, κοιτίδα της πεζογραφίας του Σωτήρη Δημητρίου. Θυμάται τη Μηνιά, τη μητέρα της, και μαζί με τη μορφή της ανασταίνει τους ήχους, τα φεγγοβολήματα, τα τραγούδια και τα μοιρολόγια του τόπου της. Η γλώσσα της μνήμης είναι μόνο η μητρική. Η γλώσσα είναι τόπος, σπίτι, η ντοπολαλιά είναι η φωνή της μητέρας. Η μιλιὰ της Μηνιάς. Το μυθιστόρημα, γραμμένο εξ ολοκλήρου στο πειρωτικό ιδιόλεκτο, μοιάζει με κιβωτό αρχέγονων, μονάκριβων συγχοριδιών. Είναι ένα θησαύρισμα εικόνων-εικονισμάτων και ακουσμάτων, που συνιστούν κειμήλια, άχρατα κτερίσματα.

Η αφηγήτρια μνημονεύει έναν κόσμο αφανισμένο, ανθρώπους κακοζώντους και κακοθάνατους, που τους σκέπαζε ένας άλλος ουρανός. Στην εξιστόρησή της ενυπάρχουν τα κυτταρικά στοιχεία της λογοτεχνικής ιδιοπροσωπίας του Δημητρίου, οι απαρχές της

«χωριανικής» ζωής, που ύμνησε σπαρακτικά στα έργα του. Η Αλέξω ανατρέχει στις χαρές και τους χαμούς μιας ζωής προ πολλού σβησμένης. Ο χάρος, «αράδα στα χείλια». Τα λόγια της σου καινε την καρδιά. Με κάθε λέξη ανάβει, θαρρείς, ένα κερι για τους χαμένους. Η αιωνόβια Αλέξω ροβολά στα γενέθλια χώματα, στα αλώνια, στα κορφοβούνια και τους λόγγους, στα βοσκοτόπια, στο πρώτο της σπίτι. «Σπίτι ανοιχτό, μοναστηρόσπιτο». Ευλογημένο από την άγρυπνη μητρική πρόνοια. «Η μάνας το ένα το ένα-νε άλλο ένα».

Η Αλέξω φτιάχνει έναν ενδότατο τάφο. Το μνήμα της μάνας, όπου παράκωσε σκόρπια οστά, δεν το νιώθει για αληθινό. Τη μητέρα της τη σκότωσαν αντάρτες. «Όθε διάβαιναν Τούρκοι και αντάρτες, ήτανε σκουπισμός». Από τους Βαλκανικούς μέχρι την Κατοχή και τον Εμφύλιο, όλος ο τόπος μες στα αίματα. Κόκαλα

ανάμεσα σε κόκαλα, κουφάρια ατελείωτων πολέμων. Ερημα τα χωριά: «κόκαλα μονάχα θ' ασπρίζουν απ' τους κακοθανατισμένους στις ράχες, στους λάκκους, στις γκρεμίνες». Το μοιρολόι για τη μάνα πάει μαζί με το ψαλτήρι για τους «βρικολάκους» που λιάνιζαν τα χωριά της Μουργκάνας. «Σκεπαινεταί ο ήλιος; Σκεπαινεταί από το βάι του κόσμου». Η Αλέξω δεν γνωρίζει τίπος οστά έθαψε. Με την αφήγησή της τελεί μια δεύτερη ταφή, άδοντας έναν επιμνημόσυνο χαιρετισμό στη μητέρα. Κάθε ανάμνηση και σπονδή.

Η Αλέξω στήνει κουβεντολόι με τον κάτω κόσμο. Αλλωστε, θνητοί και πεθαμένοι «μια σμίξη είναι». «Ξενοκουβεντιάζουν όσοι παραδίνουν ψυχή». Τη γλώσσα αρτύνουν ο οδυρμός και η καταλαγή της έσχατης εξομολόγησής. Μιλώντας, η Αλέξω καταδύεται στα λημέρια των ισκιών, κάνοντας με κάθε κουβέντα ευγενείς

μαλάξεις στις ψυχές άμοιρων πλασμάτων, στις κακοθανατισμένες «μαυροκοπέλες». «Μαύρη μοίρα σκότεινη», η μοίρα των γυναικών. Οι τρικιές έσκαβαν αυλάκια στην πλάτη. Χθόνιος βίος, σκέτο χώμα. Βοσκή, όργωμα, σπορά, αργαλιός, κουβάλημα, διακόνεμα, τάισμα. Παιδεμός και στοναχή. Του λιναριού τα πάθη. Το λινάρι που έγγεθαν οι «δολιογύναικες» δεν κοβόταν με τίποτα. «Κι ό,τι ήθελαν να δέσουν απέθαντα, με κεινο το 'φερναν γύρα».

Η φωνή της Αλέξω είναι προσφορά αλυπίας, αρπίζει σαν χάδι τις σκιές που της νεύουν. Με την αφηγήτρια ψυχοπομπό, ο Δημητρίου ορθώνει λέξη τη λέξη μια αναθηματική στήλη στη γλώσσα, που ήταν κάποτε ένας ολάκερος ουρανός.

Η απεριγραπτα όμορφη γραφή, πρωτεύει και μαζί αρχαϊκή, σαν αχειροποίητη, αποπνέει την ιερότητα λειψανοθήκης. Πώς γίνεται η ομιλία, αναρωτιέται η Αλέξω. «Ποιος την αρμολογάει μέσα στη γνώμη και την πηγαίνει κατόπι στη γλώσσα;» Το φως από τον ουρανό κατέρχεται. «Και ο άνθρωπος για να κάνει το φως, για να κάνει την τέχνη, έχει τη δύναμη από τον θεό». Δεν εξηγείται αλλιώς. Του τα λέει ο Θεός.

